

Leeder võlub lehtede ja õitega

Meie looduses kasvab kaks leedriliki – punane ja must leeder.

Mõisaajal istutati **punast leedrit** (*Sambucus racemosa*) meeleldi aidade ja keldrite lähedale. Arvati, et taime lehtede vänge lõhn peletab eemale hiiri ja rotte. Omapärane vänge lõhn on ka marjadel, inimtoiduks need hästi ei kõlba.

Lindudele on leedrimarjad aga väga meeltnööda, nende vahendusel satub seemneid metsaservadesse ja võsastikesse. Nõnda on punane leeder meil umbes saja aastaga muutunud tavaliseks metsapõõsaks, mis kasvab iga viljakama metsatüübi alusmetsas. Aianduse tarbeks on aretatud kitsaste lõhistunud lehtedega, valgekirjusid jm sorte.

Musta leedri marjad.

Musta leedri lõhestunud lehtedega sort 'Laciniata' on oma pitsilise võraga väga kaunis.

Must leeder (*S. nigra*) kasvab meil ainult Saaremaal ja mõnel pool Lääne-Eestis, mujal on talv tema jaoks natuke karm. Sisemaal on kõige õrnemad kirjulehised sordid, lõhislehisel näivad olevat talvekindlamad. Sain kunagi ühe istiku Mati Laanelt. Teised leedrid külmusid meil Kubjal mitu korda päris lumepiirini, kuid lõhislehisel näpistas talv ainult noorte võrsete latvu. Nende tagasikärpimine ei tee paha, sest õisi kandvad võrsed kasvavad ka alumistest pungadest.

Puu või põõsas

Leedrit võib kasvatada põõsana või madala puuna. Puukujulisena saab musta leedrit kasvatada saartel, läänerrannikul ja suuremates linnades. Mujal mandril, kus talv külmem, on põõsas kindlam lahendus.

Põõsa saamiseks lõigake kohe pärast istutamist võrsed tagasi, jättes alles 2–3 punga – nõnda hakkab noor istik hästi harunema. Sügisel jätke harvendades alles 5–8 tugevat sirget võrset. Järgmisel aastal kannavad need juba vilja. Kui tahate rikkalikult õitsvat põõsast, olgu siis silmailuks või õite korjamiseks, siis võite taime kohe pärast õitsemist harvendada.

Marju kandvat põõsast harvendage järgmisel kevadel – siis on paremini näha kõik talvekahjustused. Vanemal põõsal võiks olla 10–15 eri vanuses põhioksa.

REIN SANDER

Punane leeder on meil tavaline alusmetsa põõsas.

Mürgine, kuid maitsev

Must leeder õitseb meil enamasti juulis, kuid üksikuid õisikuid puhkeb veel septembriski. Õite tee paneb higistama, seda on hea juua külmetuse korral, kuid ka igapäevateena. Värsketes õites ja toorestes marjades on aga mürgiseid sinihappe derivaate, mis kuivatamise või kuumutamise ajal õnneks lagunevad. Kui õisi kinnises ruumis kuivatada või tuppa vaasi tuua, on peavalu kindlustatud.

Küpsetest leedrimarjadest saab head mahla, siidrit ja moosi, kui suured luuseemned välja sõeluda. Saksamaal ja Taanis on aretatud mitmeid musta leedri sorte, nende ühine viga on siiski see, et meil valmivad marjad ebaühtlaselt ning üsna hilja sügisel. Marjasaagiga ei saa me sisemaal suurt arvestada. Katsetada võiks Taani sorte 'Sampo' ja 'Samdal', mis sordivõrdluskatsetes on andnud häid tulemusi ka Saksamaal.

Musta leedrit on lihtne paljundada pistokstega, need juurduvad lihtsalt ja vaevata. Paremad on pistoksad istutada sügisel, peenar korralikult multšida ning katta.

REIN SANDER